

dr hab. Paulina Pospieszna, Prof. UAM
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 5
61-614 Poznań

Poznań, dnia 8 grudnia 2025 r.

Recenzja dorobku naukowego dr Małgorzaty Sikory-Gacy ubiegającej się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce i administracji

Recenzję przygotowano na podstawie dokumentacji dostarczonej przez Habilitantkę działającą na podstawie art. 221 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571). Recenzja została podzielona na dwie części. Część pierwsza przedstawia informacje o Habilitantce w tym aktywności naukowej oraz innej aktywności (dydaktycznej, popularyzatorskiej, współpracy międzynarodowej i działalności organizacyjnej), a części druga odnosi się do oceny osiągnięć naukowych Habilitantki w tym oceny głównego osiągnięcia naukowego.

I. Sylwetka Habilitantki oraz przebieg kariery zawodowej

Dr Małgorzata Sikora-Gaca jest pracowniczką naukowo-dydaktyczną Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, zatrudnioną na Wydziale Nauk o Polityce i Administracji, w Katedrze Stosunków Międzynarodowych. Posiada stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitantka rozwinęła aktywność badawczą w kilku komplementarnych obszarach: polityki rozwojowej i pomocy zagranicznej (w szczególności polskiej i unijnej pomocy dla Mołdawii), zarządzania funduszami europejskimi w Polsce, transformacji politycznej i systemów partyjnych w państwach postsowieckich, a także szeroko rozumianej polityki publicznej, w tym polityki społecznej, zdrowotnej, energetycznej i transportowej.

Osiągnięciem wskazanym jako główna podstawa wszczęcia postępowania habilitacyjnego jest obszerna monografia *Od pomocy dla krajów rozwijających się do partnerstwa na rzecz rozwoju – analiza politologiczna problemu wraz ze studium przypadku relacji polsko-moldawskich w latach 1998–2023* (Bydgoszcz 2025, 688 ss.), w której Habilitantka podejmuje próbę kompleksowej analizy ewolucji współpracy rozwojowej z

perspektywy politologicznej, łącząc ujęcie teoretyczne z rozbudowanym studium przypadku relacji Polski i Republiki Mołdawii w badanym obszarze.

Na dorobek książkowy po doktoracie składają się ponadto 4 monografie, wszystkie opublikowane w polskich wydawnictwach: dwie poświęcone funduszom i programom Unii Europejskiej oraz ich wykorzystaniu w Polsce (w tym w obszarze wsparcia przedsiębiorstw i zarządzania funduszami europejskimi) oraz dwie dotyczące systemu partyjnego w Republice Mołdawii. Uzupełnieniem tego dorobku jest znacząca liczba rozdziałów w pracach zbiorowych, łącznie 22 teksty, w przeważającej mierze opublikowane po polsku, poświęcone m.in. polskiej i unijnej pomocy rozwojowej, funduszom europejskim i ich sektorowemu wykorzystaniu (ochrona zdrowia, kultura, energetyka, transport), przywództwu politycznemu w państwach postsowieckich oraz problematyce bezpieczeństwa międzynarodowego. Habilitantka wykazała także 16 artykułów naukowych w czasopismach (głównie polskich) oraz 6 haseł encyklopedycznych z zakresu bezpieczeństwa i potencjału państwa. Część publikacji ukazała się w języku angielskim, jednak zasadnicza część dorobku ma charakter krajowy zarówno pod względem języka, jak i zasięgu czasopism. Niewielka liczba artykułów w języku angielskim oraz brak publikacji w wysoko punktowanych czasopismach zagranicznych ogranicza jednak zasięg międzynarodowy jej dorobku.

Dane scientometryczne (89 cytowań, indeks Hirscha = 5 według Google Scholar) wskazują na umiarkowaną rozpoznawalność międzynarodową, przy jednoczesnym ugruntowaniu pozycji Habilitantki w polskim środowisku badaczy zajmujących się problematyką funduszy europejskich, polityki rozwojowej oraz polityką Republiki Mołdawii.

Istotnym elementem sylwetki naukowej dr Małgorzaty Sikory-Gacy jest jej zaangażowanie w działalność redakcyjną i organizacyjną. Po doktoracie pełniła funkcje redaktorki lub współredaktorki kilku tomów zbiorowych poświęconych funduszom europejskim oraz przemianom Polski po 1989 roku. Jest członkinią redakcji czasopisma „Świat Idei i Polityki”, gdzie odpowiada za dział poświęcony integracji europejskiej i funduszom europejskim, a wcześniej pełniła funkcję sekretarza czasopisma „Symbolae Europaeae” oraz recenzentki zewnętrznej kilku czasopism naukowych. Habilitantka współpracowała także z instytucjami i organizacjami działającymi na styku nauki i praktyki (m.in. Instytut Zdrowia Sofra), co znajduje odzwierciedlenie w jej aktywności eksperckiej i organizacji konferencji.

Z dokumentacji wynika ponadto znacząca aktywność konferencyjna Habilitantki. Brała udział w licznych konferencjach krajowych i wybranych konferencjach międzynarodowych, w tym kongresach politologicznych oraz spotkaniach poświęconych funduszom europejskim, transformacji w Europie Wschodniej, polityce społecznej i problematyce dostępności. W kilku

przypadkach występowała w roli ekspertki zapraszanej do paneli dyskusyjnych (m.in. przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej oraz PFRON), co świadczy o dostrzeganiu jej kompetencji w środowisku praktyków. Jednocześnie należy zauważyć, że znaczna część tych wystąpień odbywała się w języku polskim, co częściowo ogranicza potencjał umiędzynarodowienia jej dorobku.

W obszarze projektów badawczych dr Małgorzata Sikora-Gaca może wykazać się zarówno doświadczeniem kierowniczym, jak i członkostwem w zespołach projektowych. Pełniła funkcję kierownika dwóch projektów, jeden był finansowany w ramach badań statutowych Wydziału Humanistycznego Politechniki Koszalińskiej i dotyczył wdrażania funduszy europejskich w Polsce, a drugi przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej i poświęcony był politycznym i społeczno-gospodarczym uwarunkowaniom wykorzystania funduszy UE. Była także członkinią zespołów w projektach realizowanych na uczelniach polskich oraz w projekcie finansowanym przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Dwa wnioski o finansowanie na zadania badawcze w konkursie Narodowego Centrum Nauki "Miniatura" nie uzyskały finansowania.

Na podkreślenie zasługuje również wymiar ekspercki i aplikacyjny pracy Habilitantki. Jest autorką lokalnych programów rozwoju gospodarczego dla kilku jednostek samorządu terytorialnego (Chełmno, Grudziądz, gmina Osielsko) oraz współpracowała z szeregiem instytucji publicznych i otoczenia społeczno-gospodarczego (m.in. Ambasadą RP w Kiszyniowie, Głównym Urzędem Statystycznym, PFRON, Okręgowym Inspektoratem Pracy). Działalność ta wskazuje na wyraźne ukierunkowanie części jej dorobku na praktyczne zastosowania wiedzy z zakresu polityki publicznej, zwłaszcza w obszarach rozwoju regionalnego, dostępności i wykorzystania funduszy europejskich.

Podsumowując, dotychczasowy przebieg kariery zawodowej dr Małgorzaty Sikory-Gacy świadczy o jej ugruntowanej pozycji w polskim środowisku nauk o polityce i administracji w obszarach: polityki rozwojowej, funduszy europejskich, oraz relacji polsko-mołdawskich. Jej aktywność naukowa, organizacyjna i ekspercka jest intensywna, tematycznie spójna i silnie osadzona w polskim kontekście. Jednocześnie należy odnotować relatywnie ograniczoną skalę umiędzynarodowienia dorobku publikacyjnego, zarówno pod względem liczby prac w języku angielskim, jak i obecności w czasopiśmie zagranicznych, co ma bezpośrednie przełożenie na poziom cytowalności i rozpoznawalności badań Habilitantki poza Polską. W konsekwencji rezultaty jej badań pozostają w dużej mierze niewidoczne dla międzynarodowej społeczności naukowej, co ogranicza ich wpływ na rozwój ogólnej literatury dotyczącej pomocy rozwojowej. Brak szerszej ekspozycji w międzynarodowych gremiach

akademickich sprawia również, że dorobek nie został poddany weryfikacji poprzez recenzje i dyskusje w globalnym środowisku badawczym, co może utrudniać ocenę, na ile wypełnia on rzeczywistą lukę badawczą oraz na ile wnosi nowe, trwałe elementy do rozwoju dyscypliny.

II. Omówienie osiągnięcia, o którym mowa w artykule art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Jedynym osiągnięciem wskazanym przez Habilitantkę na podstawie art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy jest autorska monografia pt. *Od pomocy dla krajów rozwijających się do partnerstwa na rzecz rozwoju – analiza politologiczna problemu wraz ze studium przypadku relacji polsko-mołdawskich w latach 1998–2023* (Bydgoszcz 2025, 688 ss.). Książka ta jest zwięźczeniem wieloletnich zainteresowań badawczych dr Małgorzaty Sikory-Gacy dotyczących Republiki Mołdawii, polskiej polityki wobec tego państwa oraz szerzej: problematyki pomocy i współpracy rozwojowej.

Monografia ma wyraźnie dwuczłonową konstrukcję. Rozdziały I–IV mają charakter ogólnoteoretyczny i systemowy: Autorka omawia ewolucję pomocy rozwojowej w ujęciu globalnym, prezentuje pojęcia i instytucjonalną architekturę systemu pomocy, analizuje rolę Wspólnot Europejskich/Unii Europejskiej, a następnie przedstawia pozycję Polski jako biorcy, a następnie dawcy pomocy rozwojowej. Rozdział V stanowi studium przypadku partnerstwa na rzecz rozwoju między Polską a Republiką Mołdawii w latach 1998–2023, z silnym akcentem na projekty realizowane w ramach polskiej pomocy, w tym przez Fundację Solidarności Międzynarodowej i Ambasadę RP w Kiszyniowie. Atutem tej części jest zgromadzony materiał empiryczny tj. statystyki transferów, dokumentacja projektowa, wiedza wyniesiona z praktycznego zaangażowania Habilitantki w przygotowywanie i współrealizację wybranych przedsięwzięć.

Pani Doktor postuluje, że deklarowanym celem badań jest „określenie efektów polskich inicjatyw rozwojowych realizowanych w Republice Mołdawii w latach 1998–2023, zweryfikowanie ich pod względem użyteczności i jakości świadczonej pomocy”, a także „wypracowanie rekomendacji oraz zaleceń odnoszących się do przyszłej współpracy rozwojowej polsko-mołdawskiej oraz jej nowych obszarów” (w książce na s.12 Autorka wymienia ten cel jako główny cel monografii). Podkreślany jest także postulat wypełnienia luki badawczej w zakresie analizy konkretnych wdrożeń polskiej pomocy w jednym, wybranym kraju partnerskim, skoro dostępne opracowania i raporty, jak zauważa Habilitantka, rzadko schodzą do poziomu analizy projektów oraz oceny ich długofalowych efektów.

W warstwie metodologicznej Habilitantka odwołuje się do szerokiego zestawu podejść: metody systemowej, instytucjonalno-prawnej, porównawczej, historyzmu, analizy dokumentów, analizy danych statystycznych, obserwacji oraz wywiadów swobodnych z praktykami zaangażowanymi w realizację projektów rozwojowych. Ta deklarowana wielość metod nie zawsze przekłada się jednak na równie klarowną konstrukcję problemu badawczego. Zarówno w Autoreferacie, jak i w szczególności we Wstępie do książki (s. 13–15), obok ogólnie sformułowanego celu badawczego pojawia się rozbudowany katalog „hipotez” (dwanaście), które w większości mają charakter opisowych twierdzeń, a niekiedy wręcz postulatów normatywnych. Co więcej, nie są one wyraźnie powiązane ani z pytaniami badawczymi, przedstawionymi dopiero po hipotezach, ani z dyskusją literaturową, której we Wstępie w zasadzie brakuje. W rezultacie nie sposób ocenić, czy badania rzeczywiście wypełniają lukę poznawczą. Dla badaczy zajmujących się tą tematyką szczególnie problematyczna jest hipoteza HS10 o tym, że Polska wypracowała indywidualne podejście do świadczenia pomocy rozwojowej oparte na transformacyjnym know-how, gdyż odnosi się ona do dobrze ugruntowanych już wyników badań, a nie do nowej luki badawczej. W efekcie, ramy konceptualne pracy i relacja między poziomem globalnym, unijnym i polskim nie są w pełni przejrzyste zhierarchizowane trudno np. jednoznacznie wskazać, czy zasadniczym przedmiotem analizy jest system pomocy rozwojowej jako taki, pozycja Polski w tym systemie, czy przede wszystkim studium przypadku Mołdawii jako „laboratorium” polskiej współpracy rozwojowej.

Zaletą monografii jest niewątpliwie zebrane dane dotyczące polskiej pomocy dla Republiki Mołdawii zarówno w ujęciu ilościowym (wartości transferów, struktura projektów, rozkład sektorowy i terytorialny wsparcia), jak i jakościowym (opisy wybranych inicjatyw, uwarunkowania instytucjonalne, rola poszczególnych aktorów). Habilitantka korzysta z dokumentów MSZ, materiałów Fundacji Solidarności Międzynarodowej, danych unijnych, a także z własnego doświadczenia zdobytego podczas stażu i współpracy z Ambasadą RP w Kiszyniowie. To praktyczne zakorzenienie jest jednocześnie mocną stroną, jak i potencjalnym ograniczeniem monografii: pozwala na wgląd w mało znane, słabo opisane w literaturze mechanizmy funkcjonowania polskich projektów rozwojowych, ale rodzi też pytania o dystans badawczy i stopień krytycznego zdystansowania wobec rozwiązań, których Habilitantka współtworzyła lub była współodpowiedzialna. Ponadto, w obecnym kształcie książka koncentruje się raczej na opisie, systematyzacji i ocenie działań polskiej pomocy w Mołdawii oraz formułowaniu rekomendacji praktycznych niż na rozwinięciu oryginalnych kategorii analitycznych.

Poniżej chciałabym bardziej szczegółowo przedstawić istotne uwagi i dostarczyć konstruktywnej oceny dotyczącej monografii, którą Habilitantka wykazuje jako osiągnięcie naukowe. Przedstawiam pozytywne i krytyczne opinie. Wierzę, że moja krytyczne uwagi odnośnie zawartości książki może być pomocna Habilitantce w dalszym rozwoju tego obszaru badań lub nawet w wydobywaniu potencjalnych tematów do przyszłych publikacji naukowych w czasopiśmie zagranicznych na podstawie zebranego materiału badawczego.

W Autoreferacie Habilitantka wskazuje 19 osiągnięć naukowych, które korespondują chronologicznie z treściami zawartymi w rozdziałach monografii wskazanej jako główne osiągnięcie. Pierwszym z nich jest deklarowane „uporządkowanie teorii odnoszących się do pomocy rozwojowej”, obejmujące szerokie spektrum koncepcji od ekonomii klasycznej, poprzez teorie rozwoju, aż po ujęcia międzyregionalne i *soft power*. Autorka podkreśla, że wniosła istotny wkład poprzez syntetyzowanie dorobku wielu dyscyplin oraz wyeksponowanie aksjologicznych i politycznych uwarunkowań pomocy rozwojowej. Należy jednak zauważyć, że zaprezentowany opis jak i zawartość Rozdziałów I i II budzi poważne wątpliwości dotyczące zarówno zakresu rzeczywistego wkładu, jak i sposobu udokumentowania tej części osiągnięcia. Po pierwsze, literatura dotycząca teoretycznych ujęć pomocy zagranicznej, współpracy rozwojowej oraz jej powiązań z procesami politycznymi jest niezwykle bogata i wielokrotnie uporządkowana w klasycznych i współczesnych monografiach i artykułach naukowych. Tymczasem Habilitantka nie wykazała, aby dokonała nowego, innowacyjnego uporządkowania, które wykraczałoby poza istniejące ustalenia naukowe.

W Autoreferacie pojawiają się ogólne odwołania do Todaro czy Schumpetera, lecz brak jest systematycznego odniesienia do fundamentalnej i współczesnej literatury międzynarodowej. Dotyczy to zwłaszcza tych obszarów, które Habilitantka wskazuje jako swój wkład. Przykładowo: 1) kwestia aksjologicznych i politycznych uwarunkowań pomocy rozwojowej była głęboko analizowana m.in. przez Lancaster (2007), Schraedera, Hooka i Taylora (1998), Alesinę i Dollara (2000), czy Heinricha (2013)¹; 2) wpływ pomocy

¹ Lancaster, Carol. 2007. *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*. Chicago, Illinois: University of Chicago Press; Schraeder, Peter J., Steven W. Hook, and Bruce Taylor. 1998. “Clarifying the Foreign Aid Puzzle: A Comparison of American, Japanese, French, and Swedish Aid Flows.” *World Politics* 50 (2): 294–323; Alesina, Alberto, and David Dollar. 2000. “Who Gives Foreign Aid to Whom and Why?” *Journal of Economic Growth* 5 (1): 33–63; Heinrich, Tobias. 2013. “When is Foreign Aid Selfish, When is it Selfless?” *The Journal of Politics* 75 (2): 422–35.

zagranicznej na procesy demokratyzacji (w sposób bezpośredni albo pośredni przez wsparcie rozwoju gospodarczego) stanowi rdzeń debat prowadzonych przez Bermeo (2011), Bueno de Mesquita i Smith (2009), Dunning (2004), Bräutigam i Knack (2004), Djankova, Montalvo i Reynal-Querol (2008), Licht (2010), Rajan i Subramanian (2007), Dutta, Leeson i Williamson (2013), Finkel, Pérez-Liñán i Seligson (2007)²; 3) pomijane zostały kluczowe rozróżnienia między *democracy aid* a tradycyjną *development aid* oraz wynikające z tego różnice w potencjalnych efektach (Carothers 1999; Scott i Steele 2011)³; 4) wątek *soft power* w polityce rozwojowej został szczegółowo opracowany w literaturze stosunków międzynarodowych (Keohane and Nye 1973; Keohane 1990),⁴ a Habilitantka nie włącza tego nurtu do swojego wywodu.

Habilitantka formułuje daleko idące stwierdzenia o „wdrożeniu do literatury twierdzenia”, że rozwój ekonomiczny jest uwarunkowany aksjologicznie i zależy od czynników nieekonomicznych. Tymczasem jest to jeden z głównych, od dekad ugruntowanych paradygmatów badań nad pomocą rozwojową (m.in. Easterly 2007; Sachs 2005; Sen 2022),⁵ który nie może być ujmowany jako nowy lub autorski wkład. Brakuje pogłębionej refleksji teoretycznej, krytycznego dialogu z najważniejszymi szkołami badawczymi, wskazania własnej propozycji konceptualnej czy systematycznego uzasadnienia wartości dodanej w stosunku do istniejącej literatury. W konsekwencji trudno uznać, by przedstawione przez Habilitantkę „uporządkowanie teorii” stanowiło wkład oryginalny. Moim zdaniem, aby móc tak twierdzić, należałoby uwzględnić dorobek badaczy, którzy również zajmowali się tą

² Bermeo, Sarah B. 2011. “Foreign Aid and Regime Change: A Role for Donor Intent.” *World Development* 39 (11): 2021–31; Bueno de Mesquita, Bruce, and Alastair Smith. 2009. “Political Survival and Endogenous Institutional Change.” *Comparative Political Studies* 42 (2): 167–97. Dunning, Thad. 2004. “Conditioning the Effects of Aid: Cold War Politics, Donor Credibility, and Democracy in Africa.” *International Organization* 58 (2): 409–23; Bräutigam, Deborah A., and Stephen Knack. 2004. “Foreign Aid, Institutions, and Governance in Sub-Saharan Africa.” *Economic Development and Cultural Change* 52 (2): 255–85; Djankov, Simeon, Jose G. Montalvo, and Marta Reynal-Querol. 2008. “The curse of aid.” *Journal of Economic Growth* 13 (3): 169–94; Licht, Amanda A. 2010. “Coming into Money: The Impact of Foreign Aid on Leader Survival.” *The Journal of Conflict Resolution* 54 (1): 58–87; Rajan, Raghuram, and Arvind Subramanian. 2007. “Does Aid Affect Governance?” *American Economic Review* 97 (2): 322–27; Dutta, Nabamita, Peter T. Leeson, and Claudia R. Williamson. 2013. “The Amplification Effect: Foreign Aid’s Impact on Political Institutions.” *Kyklos* 66 (2): 208–28; Finkel, Steven E., Aníbal Pérez-Liñán, and Mitchell A. Seligson. 2007. “The Effects of U.S. Foreign Assistance on Democracy Building, 1990–2003.” *World Politics* 59 (3): 404–39.

³ Carothers, Thomas. 1999. *Aiding Democracy Abroad: The Learning Curve*. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace; Scott, James M., and Carrie A. Steele. 2011. “Sponsoring Democracy: The United States and Democracy Aid to the Developing World, 1988–2001.” *International Studies Quarterly* 55 (1): 47–69.

⁴ Keohane, R.O. and Nye Jr, J.S., 1973. “Power and interdependence.” *Survival*, 15(4): 158-165; Nye, J., 1990. *Soft Power*. *Foreign Policy*, 80: 153-171.

⁵ Easterly, W., 2007. “Was development assistance a mistake?” *American Economic Review*, 97(2): 328-332; Sachs, Jeffrey D. 2005 “The development challenge.” *Foreign Affairs*: 78-90. Sen, A. 2022. *Development: Which Way Now?* In: *Development Studies*. Brill, 36–58;

problematyką. W obecnym kształcie jest to syntetyczna prezentacja istniejącej wiedzy, lecz bez propozycji nowej typologii, koncepcji teoretycznej czy ujęcia interpretacyjnego, które zmieniłoby sposób rozumienia pomocy rozwojowej w naukach o polityce i administracji.

W drugim punkcie Autoreferatu na str. 7 Habilitantka stwierdza, że: „zaprezentowała rys historyczny związany z kształtowaniem się oficjalnej pomocy rozwojowej (ODA) w ujęciu globalnym, w tym dorobek poszczególnych Dekad Rozwoju (...)”. Niestety, analiza tej części monografii nie pozwala uznać tego fragmentu za wkład naukowy w rozumieniu habilitacyjnym. Przedstawiony w książce „rys historyczny” ma w przeważającym stopniu charakter czysto faktograficzny i odtwarzający dobrze znane ustalenia literatury przedmiotu. Opisy powstania systemu Bretton Woods, roli IBRD i IMF, implementacji Planu Marshalla, utworzenia OECD czy historii Dekad Rozwoju to treści szeroko omówione w dziesiątkach syntez, podręczników i opracowań politologicznych, ekonomicznych i historycznych. Habilitantka nie przedstawia własnych ustaleń, reinterpretacji ani nowych propozycji konceptualnych a jedynie streszcza powszechnie dostępny stan wiedzy. Co więcej, Habilitantka nie odwołuje się do kluczowych autorów analizujących genezę i ewolucję pomocy rozwojowej, zwłaszcza w literaturze anglosaskiej (m.in. wspomniani wcześniej Easterly, Sachs, i inni), co prowadzi do bardzo ograniczonego osadzenia jej narracji w międzynarodowym dorobku naukowym. Brakuje również konfrontacji perspektywy polskiej z dorobkiem badaczy amerykańskich, którzy w sposób fundamentalny ukształtowali współczesne rozumienie ODA, jej skuteczności i ograniczeń. W efekcie omawiana część monografii ma charakter syntetyczny, lecz nie wnosi oryginalnej wartości dodanej do rozumienia globalnych procesów rozwojowych.

Podobnie w przypadku twierdzenia „usystematyzowałam terminologię oraz zmienne odnoszące się do pomocy rozwojowej” trudno doszukać się w tej części książki wkładu naukowego. Przedstawione uporządkowanie terminologii nie wykracza poza standardową siatkę pojęciową stosowaną w politologii rozwoju, ekonomii rozwoju czy studiach nad pomocniczością międzynarodową. Autorka książki nie wprowadza nowych definicji, nie proponuje autorskiej typologii narzędzi czy aktorów, nie rozwija istniejących podejść. Co więcej, także tutaj pominięto znaczącą literaturę międzynarodową, która w ostatnich dekadach dostarcza szczegółowych ujęć zmiennych, wskaźników i kategorii pomocy rozwojowej (np. prace Burnside i Dollar 2000; Lightfoot, Szent-Iványi 2015; Kim, Lightfoot 2011; Opršal i in.

2021).⁶ Stwierdzenie, że przedstawiona systematyzacja stanowi „wkład w rozwój dyscypliny”, nie znajduje potwierdzenia w treści Habilitantka głównie kompiluje istniejące podziały, bez ich krytycznego rozwinięcia czy reinterpretacji. Brakuje również dyskusji z dorobkiem polskiej literatury dotyczącej dyplomacji publicznej czy miękkiej siły (np. Ociepka 2013; 2018).⁷

Dr Małgorzata Sikora-Gaca twierdzi, że: „wypełniłam lukę pojęciową nowymi kategoriami”, „zbudowałam ścieżkę rozwojową dla kategorii transferów rozwojowych” (punkt 4 we wskazanych dokonaniach w ramach osiągnięcia w Autoreferacie) a wskazane przez nią kategorie „zostały wdrożone do literatury przedmiotu”. Są to deklaracje bardzo daleko idące i niestety nie znajdują pokrycia w rzeczywistym materiale analitycznym. Po pierwsze, w książce nie zdefiniowano w sposób ścisły nowych kategorii, które mogłyby stanowić wartość dodaną w ujęciu teoretycznym. Terminy takie jak „transfery rozwojowe”, „preferencyjne pożyczki” czy „transfery miękkie” funkcjonują w literaturze od dawna, a ich wprowadzenie przez Habilitantkę nie ma charakteru odkrywczego. Po drugie, w tej części widoczny jest znaczący problem: rozdział miesza opis kategorii pojęciowych z normatywnymi rekomendacjami politycznymi, dotyczącymi „dalszej profesjonalizacji”, „tworzenia partnerskich relacji”, „eliminowania zależności pomiędzy donatorami a biorcami”. Nie wynika to z analizy, lecz jest raczej postulatem natury programowej lub praktycznej. Tymczasem celem opisu kategorii naukowych jest ich operacjonalizacja, precyzyjne zdefiniowanie i zastosowanie do rozwiązywania problemów badawczych czego w książce brakuje.

Habilitantka twierdzi, że „określiłam ramy instytucjonalne formalnoprawnego systemu pomocy rozwojowej, Komitetu Pomocy Rozwojowej OECD (...) oraz ukazała chronologiczny proces kształtowania się instytucji” (str. 11 w Autoreferacie). Należy zauważyć, że ta część książki ponownie ma charakter przede wszystkim opisowy i odtwórczy. Przedstawienie ram instytucjonalnych globalnego systemu pomocy, zwłaszcza mechanizmów DAC OECD, nie jest ani nowym, ani niewystarczająco rozpoznanym obszarem badawczym. Dane te są szeroko dostępne, a literatura dotycząca DAC, ODA, Paris Declaration, Accra Agenda for Action i

⁶ Burnside, Craig, and David Dollar. 2000 "Aid, policies, and growth." *American economic review* 90 (4): 847-868; Lightfoot, Simon, and Balázs Szent-Iványi. 2015. *New Europe's new development aid*. Routledge; Kim, Soyeun, and Simon Lightfoot. 2011. "Does 'DAC-ability' really matter? The emergence of non-DAC donors: introduction to policy arena." *Journal of international development* 23(5): 711-721; Opršal, Zdeněk, Jaromír Harmáček, Pavla Vítová, Miroslav Syrovátka, and Katarzyna Jarecka-Stępień. 2021. "Polish and Czech foreign aid: a 'mélange' of geopolitical and developmental objectives." *Journal of International Relations and Development* 24 (2): 279-305.

⁷ Ociepka, Beata. 2013. *Miękka siła i dyplomacja publiczna Polski*. Wydawnictwo Naukowe Scholar Sp. z oo; Ociepka, Beata. 2018 "Public diplomacy as political communication: Lessons from case studies." *European journal of communication* 33(3): 290-303.

Busan Partnership jest obszerna i wielokrotnie opracowana przez czołowych badaczy i instytucje międzynarodowe (wiele publikacji na ten temat znajduje się w czasopiśmie naukowym *The Journal of Development Studies*). Mocną stroną tego fragmentu jest to, że Habilitantka syntetyzuje te informacje w jednym miejscu co może być użyteczne z perspektywy dydaktycznej, wprowadzającej czytelników w podstawowe zagadnienia systemu ODA. Jednak z perspektywy naukowej, taka synteza nie może zostać uznana za wkład w rozwój dyscypliny, ponieważ nie wiąże się ani z reinterpretacją faktów, ani z ich krytycznym opracowaniem, ani z propozycją nowych ujęć teoretycznych. Autorka nie podejmuje refleksji nad tak kluczowymi debatami, jak m.in.: krytyka norm ODA, dyskusja o *new development paradigm*, problem warunkowości, krytyka efektywności DAC, rola pomocy w reprodukowaniu globalnych zależności, współczesne spory o *purpose coding* i *OECD reform* (Severino, Ray 2009; szerzej na temat krytyki w Hynes, Scott 2013).⁸ Brakuje także odniesienia do dorobku badaczy analizujących instytucjonalną ewolucję DAC.

Chciałabym odnieść się do kwestii, którą Habilitantka omawia w punkcie siódmym na stronie 12 w Autoreferacie. Tu rzeczywiście można dostrzec potencjał, bo te badania są wciąż w toku i dotyczą różnic między formami i kanałami dostarczania pomocy, to jest jeden z najbardziej dynamicznie rozwijających się obszarów współczesnej politologii rozwoju. Krytyka wsparcia budżetowego jest szeroko obecna w literaturze, ale jest także wieloaspektowa, uwarunkowana typem reżimu, poziomem instytucjonalizacji administracji, efektywnością zarządzania publicznego, ryzykiem korupcyjnym i strategią *donors' bypass tactics*. W tym sensie można byłoby oczekiwać, że Pani Doktor oprze swoje wnioski na systematycznych badaniach empirycznych, np.: analizie danych ilościowych dotyczących efektywności różnych form pomocy, porównaniu wyników projektów finansowanych jako *budget support* vs. *civil society aid*, testach hipotez przy użyciu wskaźników politycznych i ekonomicznych, elementach studium przypadku Mołdawii opartych na triangulacji danych. Niestety, takich analiz w monografii brak. Habilitantka przedstawia kategoryczny wniosek o „konieczności eliminacji wsparcia budżetowego” bez oparcia go na przeprowadzonym badaniu ani na szerokiej dyskusji teoretycznej. Tymczasem istnieje bogata literatura naukowa, której w książce zabrakło, m.in.: Dietrich (2013), która pokazuje, kiedy i dlaczego donatorzy omijają rządy i kierują pomoc do społeczeństwa obywatelskiego. We współautorskiej pracy Dietrich i

⁸ Severino, J.M. and O. Ray, 2009. “The End of ODA: Death and Rebirth of a Global Public Policy”, Center for Global Development, Working Paper, no. 167. Hynes, William and Simon Scott. 2013. *The Evolution of Official Development Assistance: Achievements, Criticisms and a Way Forward*, OECD Development Co-operation Working Paper No. 12 (Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development).

Wright (2015) analizują wpływ kanałów dostarczania pomocy na zmiany demokratyczne.⁹ Podobnie Knack (2004)¹⁰ wskazuje, że wsparcie budżetowe może pogarszać jakość instytucji, a wspomniani wcześniej Bräutigam i Knack (2004) badają negatywne skutki *aid inflow* dla *governance*. Morrissey (2015) natomiast argumentuje, że wsparcie finansowe może zwiększać efektywność państwa, jeśli spełnione są określone warunki instytucjonalne.¹¹ Habilitantka nie odnosi swojego stanowiska do powyższych sporów ani nie wskazuje, z którymi argumentami jej wnioski pozostają w zgodzie, a z którymi nie. W efekcie jej wniosek ma charakter postulatyczny, a nie naukowy, ponieważ nie wynika z przeprowadzonej analizy.

Habilitantka twierdzi, że „zidentyfikowałam pojęcia skuteczności i efektywności oficjalnej pomocy rozwojowej oraz stworzyła model skalowania efektywności wdrażania transferów” (punkt 8, str. 12 Autoreferatu). Jest to deklaracja bardzo ambitna, jednak w świetle dostępnych fragmentów monografii brakuje informacji, które pozwoliłyby ocenić, że model ten faktycznie powstał, został zoperacjonalizowany i zweryfikowany empirycznie. Nie wiadomo: jakie wskaźniki zostały wykorzystane, jakie dane empiryczne były podstawą konstrukcji modelu, jaka była metodologia pomiaru efektywności, czy model został przetestowany w analizie przypadków, czy jest on nowy w stosunku do licznych istniejących mierników skuteczności pomocy (DAC, World Bank, UNDP, AidData itp.). Ocena pomocnicza w tym zakresie jest dodatkowo utrudniona przez fakt, że Habilitantka nie podejmuje dyskusji z literaturą międzynarodową, w której problem skuteczności pomocy jest analizowany od dekad, np. wspomnianych wcześniej: Easterly’ego (krytyka nieefektywności pomocy), Sachs’a (rola pomocy w wychodzeniu z pułapki ubóstwa), albo Dunning, Bermeo, Djankov, Bueno de Mesquita i Smith (różne efekty polityczne pomocy), Carothers, lub Finkel, Pérez-Liñán i Seligson, czy Scott i Steele (skuteczność pomocy demokratycznej), a także Dietrich i Wright (rola kanałów dystrybucji). Habilitantka powtarza również tezę, że pomoc „może utrwalac ubóstwo”, co jest tezą części literatury krytycznej jednak ponownie nie odnosi się do bogatej debaty na temat mechanizmów, poprzez które pomoc może właśnie mieć ten negatywny wpływ.

⁹ Dietrich, Simone, and Joseph Wright. 2015. “Foreign Aid Allocation Tactics and Democratic Change in Africa.” *The Journal of Politics* 77 (1): 216–34.

¹⁰ Knack, Stephen. 2004. “Does foreign aid promote democracy?” *International studies quarterly* 48 (1): 251–266.

¹¹ Morrissey, Oliver. 2015 “Aid and government fiscal behavior: Assessing recent evidence.” *World Development* 69 (2015): 98–105. Badania Pospiesznej i Webera (2020), dowodzą, że wsparcie kierowane do społeczeństwa obywatelskiego wzmacnia pozytywny efekt sankcji demokratycznych, podczas gdy pomoc przekazywana przez sektor publiczny ten efekt osłabia: Pospieszna, Paulina, and Patrick M. Weber. 2020. “Amplifying and nullifying the impact of democratic sanctions through aid to civil society.” *International Interactions* 46 (5): 724–748.

Odnosnie dalszej części książki nie jest jasne, dlaczego w strukturze pracy następuje nagłe i nieuzasadnione przejście od analizy globalnego systemu pomocy rozwojowej opartego na instytucjach OECD/DAC do analizy polityki rozwojowej Unii Europejskiej. Są to bowiem dwa różne porządki instytucjonalne, o odmiennych założeniach, celach i instrumentach działania. W przypadku OECD/DAC państwa członkowskie są zobowiązane do spełniania określonych standardów i raportowania ODA według jednolitych zasad. W przypadku Unii Europejskiej przystąpienie państwa do UE nie oznacza automatycznego stania się donatorem ODA, a unijny system wsparcia zewnętrznego obejmuje zarówno klasyczną pomoc rozwojową, jak i szeroki wachlarz instrumentów polityki sąsiedztwa, stabilizacji i demokratyzacji. Tymczasem w monografii obydwa porządki są przedstawione obok siebie, bez wyjaśnienia ich wzajemnej relacji, różnic kompetencyjnych ani odmiennych celów politycznych co prowadzi do rozmycia tematyki. Po drugie, brak jest w monografii jakiegokolwiek próby pogłębionej refleksji nad tym, że działania UE w Mołdawii zwłaszcza w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, Partnerstwa Wschodniego czy programów stabilizacyjnych nie są w pierwszej kolejności działaniami stricte rozwojowymi, lecz instrumentami polityki zagranicznej, ukierunkowanymi na stabilizację bezpośredniego sąsiedztwa, wzmacnianie odporności instytucji, procesy demokratyzacyjne oraz bezpieczeństwo regionu. Pomoc rozwojowa jest w tym kontekście jedynie jednym z narzędzi, a nie kategorią nadrzędną. Niestety, monografia pomija tę zasadniczą różnicę, co prowadzi do nieuzasadnionych uproszczeń jakby wszystkie instrumenty UE, od grantów infrastrukturalnych po działania w obszarze rządów prawa, miały wspólny cel rozwojowy, co nie jest zgodne z rzeczywistością instytucjonalną ani literaturą naukową.

Po trzecie, analizując działalność UE na rzecz Mołdawii, Habilitantka opiera się niemal wyłącznie na literaturze polskojęzycznej, często o charakterze przeglądowym. Brakuje natomiast odwołań do podstawowych unijnych dokumentów strategicznych i nieobecna jest również literatura międzynarodowa dotycząca celów, skuteczności oraz politycznych uwarunkowań unijnej pomocy rozwojowej i działań sąsiedzkich. Wreszcie przytaczane są projekty finansowane z programów takich jak Horyzont Europa, których włączenie jest metodologicznie nieuzasadnione. Większość przytoczonych projektów w tym pojedyncze granty Horyzontu finansowane w ramach ograniczonych konkursów nie jest powiązana z unijną polityką rozwojową i ich omawianie nie pogłębia analizy, lecz ją fragmentaryzuje i zaciera granice między różnymi typami interwencji. Ten deficyt wpływa negatywnie na poziom analityczny rozdziału, czyniąc go przede wszystkim opisowym streszczeniem dostępnych źródeł wtórnych, a nie samodzielny opracowaniem naukowym. Innymi słowy, ta

część książki dotycząca współpracy rozwojowej UE oraz punkt 9 Autoreferatu (str.13) potwierdzają ogólny problem widoczny w całej monografii: rozwodnienie analityczne i brak jasnego rozróżnienia między opisem istniejących instytucji a wkładem autorskim. Mimo obszerności materiału, rozdział ten nie wnosi znaczących nowych ustaleń do literatury dotyczącej unijnej polityki rozwojowej, Europejskiej Polityki Sąsiedztwa czy relacji UE–Mołdawia. Zamiast pogłębionej analizy, otrzymujemy szeroki, często powierzchowny przegląd dokumentów i programów, którego konstrukcja metodologiczna wymagałaby znaczącego doprecyzowania.

Rozdział IV monografii, który według Autoreferatu obejmuje wykazane przez Panią Doktor osiągnięcia nr 13–15: analizę doświadczeń rozwojowych Polski jako dawcy pomocy, uporządkowanie terminologii ODA na gruncie polskim, identyfikację polskiego transformacyjnego know-how oraz charakterystykę współpracy na rzecz rozwoju w odniesieniu do Partnerstwa Wschodniego stanowi deklaratywnie najambitniejszą część książki. Jest to obszar szczególnie mi bliski badawczo, dlatego został przeze mnie przeanalizowany w sposób pogłębiony. Niestety muszę stwierdzić, że właśnie w tym rozdziale najbardziej ujawniają się fundamentalne problemy całej monografii: brak dyskusji z istniejącą literaturą, nadużywanie *claims* o „wdrożeniu do literatury przedmiotu”, duży poziom opisowości i faktografii oraz bardzo ograniczona innowacyjność naukowa. Najpoważniejszym mankamentem Rozdziału IV jest całkowite pominięcie fundamentalnej literatury dotyczącej polskiej współpracy rozwojowej i polskiej pomocy jako dawcy demokracji. W autoreferacie Habilitantka pisze, iż „dokonałam konceptualizacji polskiej pomocy” oraz „zidentyfikowałam polskie transformacyjne know-how”, przedstawiając to jako oryginalny wkład naukowy. Stwierdzenia te są jednak nieuzasadnione, ponieważ obszar ten został wielokrotnie opisany, przeanalizowany i zinterpretowany w literaturze. W tej części monografii nie odnotowano dorobku takich kluczowych autorów: Berti/Mikulova/Popescu, Drążkiewicz-Grodzicka, Horký-Hlucháň/Lightfoot, Kaca, Kucharczyk/ Lovitt, Lightfoot, Ociepka, Petrova, Pospieszna, Szent-Iványi, oraz Zalas-Kamińska.¹² Brak odniesienia do tego dorobku nie tylko obniża

¹² Berti, B., K. Mikulova, and N. Popescu. 2016. *Democratization in EU Foreign Policy: New Member States as Drivers of Democracy Promotion*. Milton Park, Abingdon: Routledge; Chimiak, G. 2016. *The Growth of Non-Governmental Development Organisations in Poland and Their Cooperation with Polish Aid*. Warsaw: IfiS PAN; Drążkiewicz-Grodzicka, E. 2013. 'From a Recipient to Donor—the Case of Polish Developmental Cooperation'. *Human Organization* 72(1): 65–75; Drążkiewicz-Grodzicka, E., 2015. 'Poland: Attempts at Defining Aid by Solidarity, Democracy and Development'. In *Development Cooperation of the 'New' EU Member States. Beyond Europeanization*, edited by O. Horký-Hlucháň and S. Lightfoot, 43–63. London; New York: Palgrave Macmillan; Galus, A., and P. Pospieszna. 2017. 'Supporting New Media in Ukraine through the Polish Development Cooperation Programme'. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne* 2: 169–199; Horký-Hlucháň, O., and S. Lightfoot. 2015. *Development Cooperation of the 'New' EU Member States: Beyond*

rzetelność naukową rozdziału, lecz także uniemożliwia czytelnikowi zrozumienie, co dokładnie jest nowym wkładem Habilitantki, a co zostało wcześniej wypracowane przez innych badaczy. W efekcie Autorka rozdziału przypisuje sobie ustalenia istniejące już od kilkunastu lat, np.: że polska pomoc jest silnie powiązana z doświadczeniem transformacji, że NGO odgrywają centralną rolę w kształtowaniu polskiej pomocy, że profesjonalizacja polskiej pomocy jest warunkiem efektywności, że polskie organizacje stosują partnerski model współpracy. A przecież to wszystko zostało już zbadane i każdy z tych wniosków był już szeroko opisany w ww. literaturze i stanowi punkt wyjścia, a nie wynik badań. W rezultacie Rozdział IV, mimo objętości powyżej 100 stron, nie wnosi nowej wiedzy ani do badań nad polską pomocą rozwojową, ani do studiów nad transformacyjnym know-how, ani do badań nad demokracją wspieraną przez nowych donorów. (W tym rozdziale występują również nieścisłości dotyczące nazw organizacji „Fundacja Wspierania Demokracji Lokalnej” powinno być Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej).

Duża część Rozdziału IV ma charakter encyklopedycznego streszczenia źródeł polskojęzycznych, takich znanych i cenionych badaczy polskiej pomocy rozwojowej jak Chimiak, Galus, Kugiel, Sawicki, Szatlach, Szynol, Wojtalik i Antonowicz czy Szymoniczek, ale niestety Pani Doktor nie prowadzi z nimi żadnej dyskusji, nie kwestionuje ich ustaleń, nie aktualizuje ich danych, nie prezentuje alternatywnych interpretacji, nie wskazuje ograniczeń.

Europeanization. New York: Palgrave Macmillan; Kaca, E., 2011. *Pomoc demokratyzacyjna w polskiej współpracy rozwojowej*, Warszawa: Centre for Eastern Studies; Kucharczyk, J., and J. Lovitt. 2008. *Democracy's New Champions: European Democracy Assistance after EU Enlargement*. Prague: PASOS; Lightfoot, S., B. Szent-Iványi, and K. Wolczuk. 2016. 'Mesmerized by Enlargement: The EU's Eastern Neighborhood Policy and New Member State Transition Experience'. *East European Politics and Societies* 30(3): 664–684; Monkos, A. 2022. *Polskie NGO we współpracy rozwojowej z mediami na Ukrainie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UAM; Ociepka, B., 2013. *Miękka siła i dyplomacja publiczna Polski*. Warsaw: Wydawnictwo Naukowe Scholar; Ociepka, B., 2017. *Poland's New Ways of Public Diplomacy*. Frankfurt am Main: Peter Lang; Petrova, T. 2014a. *From Solidarity to Geopolitics. Support for Democracy among Postcommunist States*. Cambridge: Cambridge University Press; Petrova, T. 2014. *Polish Democracy Promotion in Ukraine*. Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace; Petrova, T., and P. Pospieszna. 2021. 'Democracy Promotion in Times of Autocratization. The Case of Poland, 1989–2019'. *Post-Soviet Affairs* 37(6): 526–543; Pospieszna, P. 2014. *Democracy Assistance from the Third Wave. Polish Engagement in Belarus and Ukraine*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press; Szent-Iványi, B. 2014. 'The EU's Support for Democratic Governance in the Eastern Neighbourhood: The Role of Transition Experience from the New Member States'. *Europe-Asia Studies* 66(7): 1102–1121; Szent-Iványi, B., and S. Lightfoot. 2015. 'Central and Eastern European Transition Experience: A Depoliticisation of Democracy Aid?' In *Democratization in EU Foreign Policy: New Member States as Drivers of Democracy Promotion*, edited by B. Berti, K. Mikulova, and N. Popescu, 37–60. Milton Park, Abingdon: Routledge; Zalas-Kamińska, K. 2015. 'Społeczeństwo obywatelskie w początkach polskiej pomocy rozwojowej a kształtowanie się dyplomacji publicznej. Zarys problemu'. In *Historia w dyplomacji publicznej*, edited by B. Ociepka, 146–162. Warsaw: Wydawnictwo Naukowe Scholar; Zalas-Kamińska, K. 2019. *Poles in Aid*. Krak: Wydawnictwo Księgarnia Akademicka. Pelen przegląd literatury na ten temat znajduje się w Pospieszna, Paulina, Tsveta Petrova. 2025. "Poland and democracy promotion." In: *The Oxford Handbook of Polish Politics*. Katarzyna Grzybowska-Walecka, Simona Guerra and Fernando Casal Bértoa (eds.) Oxford: Oxford University Press.

W wielu miejscach pojawiają się stwierdzenia typu: „autor X podkreśla, że...”, „badacz Y zauważa, że...”, tymczasem brakuje jakiegokolwiek analizy, czy Habilitantka się z tym zgadza, dlaczego, w jakim zakresie, jakie są alternatywne ujęcia, oraz, co najważniejsze, jaki jest jej własny wkład. W efekcie rozdział przypomina raczej przegląd literatury dla początkujących studentów, a nie fragment monografii habilitacyjnej.

I tu chciałabym przejść do ostatniego rozdziału, Rozdziału V, chyba najistotniejszego. Te fragmenty monografii silnie osadzone są, jak Habilitantka podkreśla we własnych doświadczeniach i wieloletniej obserwacji praktyk rozwojowych w Mołdawii mają największy potencjał aplikacyjny i stanowią mocniejszą część jej dorobku. Skoro, jak twierdzi Habilitantka, nie istnieją opracowania dotyczące polskiej pomocy w Mołdawii, tym bardziej konieczne byłoby wyjaśnienie, dlaczego ten *case* ma znaczenie dla rozwoju dyscypliny. Tymczasem w książce i autoreferacie: nie wykazano istnienia luki badawczej, nie przedstawiono ram teoretycznych, które *case* Mołdawii mógłby rozwijać, nie pokazano, jak *case study* Mołdawii mogłoby zmieniać rozumienie pomocy rozwojowej, nie porównano Mołdawii z innymi odbiorcami Polski (np. Ukrainą, Gruzją, Tanzanią). To poważna wada metodologiczna. Praca pozostaje opisem przypadku, bez jego teoretycznej funkcji. W wielu miejscach Habilitantka przytacza dane dotyczące: programów polskiej pomocy, budżetów, priorytetów geograficznych, uwarunkowań instytucjonalnych, działań polskich NGO.

W Autoreferacie pojawia się wielokrotnie sformułowanie: „jako pierwsza wdrożyłam do literatury przedmiotu...”. Dotyczy to także elementarnych i czysto technicznych czynności, takich jak: zestawienie tabelaryczne wskaźników HDI (*Human Development Index*) dla Mołdawii, wskazanie kierunków pomocy polskiej 2004–2027, usystematyzowanie etapów profesjonalizacji polskiej pomocy. Są to stwierdzenia nieadekwatne. Dane HDI to prosta agregacja danych UNDP; kierunki polskiej pomocy są od lat publikowane przez MSZ; etapizacja rozwoju polskiej pomocy została wielokrotnie przeprowadzona; transformacyjne know-how jest kategorią rozwijaną od co najmniej dwóch dekad. Twierdzenie o „wdrożeniu do literatury” w odniesieniu do tych czynności jest nie tylko nieuzasadnione, ale również sugeruje brak znajomości dorobku innych badaczy.

Przedstawiona przez Autorkę książki próba klasyfikacji Mołdawii jako państwa dysfunkcyjnego i niestabilnego, z wykorzystaniem FSI (*Fragile States Index*), HDI oraz indeksu CPIA (*Country Policy and Institutional Assessment*), jest wartościowa przede wszystkim od strony dydaktycznej i porządkującej. Zaletą tego fragmentu jest przejrzyste zestawienie trzech różnych narzędzi pomiarowych i pokazanie ich zastosowania względem jednego państwa. Widać tu duże zaangażowanie Habilitantki w opis warunków

funkcjonowania Mołdawii oraz znajomość kontekstu lokalnego. Jednak większość tych informacji pochodzi ze źródeł wtórnych albo raportów MSZ. Brakuje własnej analizy tych danych, nowych ujęć typologicznych, dyskusji z autorami, zastosowania metod naukowych do ich interpretacji. Analizę tę można byłoby wzbogacić o bardziej analityczne ujęcia porównawcze, wskazujące np. jak Mołdawia plasuje się na tle państw Kaukazu Południowego, Bałkanów czy innych odbiorców polskiej pomocy. Zabrakło również dyskusji nad ograniczeniami wskaźników, co w literaturze międzynarodowej stanowi przedmiot szerokiej debaty.

Za niewątpliwy walor należy uznać próbę określenia modeli działania polskich podmiotów w Mołdawii. Opracowanie danych o projektach realizowanych przez polskie NGO, administrację oraz Ambasadę RP stanowi zauważalny wkład dokumentacyjny. Pani Doktor włożyła dużą pracę w odtworzenie list działań projektowych, wskazanie ich beneficjentów i zakresów tematycznych. To jeden z ciekawszych elementów monografii. Zebranie tych danych zwłaszcza na przestrzeni ponad dwudziestu lat ma wartość archiwalną i praktyczną. Jest to użyteczne zarówno dla badaczy, jak i dla administracji publicznej oraz samych organizacji zaangażowanych w świadczenie pomocy. Jednocześnie szkoda, że na etapie opracowania naukowego Pani Doktor nie zdecydowała się na: agregację danych w celu identyfikacji trendów, porównanie struktury polskiej pomocy z innymi donorami (np. Czechami, Niemcami, Szwecją), analizę skutków lub rezultatów działań według typologii celów rozwojowych, wykorzystanie narzędzi statystycznych lub modeli teoretycznych (np. polityka donatorska nowych państw UE). Dzięki temu praca mogłaby zyskać znacznie większe znaczenie naukowe. Ponadto, warto jednak zauważyć, że ten potencjalnie bardzo interesujące wyniki zebranych danych deskryptywnych nie zostały rozwinięte w bardziej teoretyczną stronę, na przykład poprzez odniesienie do badań nad modelami implementacji pomocy, skutecznością kanałów dostarczania środków lub analiz porównawczych innych donatorów.

Rekomendacje przedstawione w końcowej części monografii są jednym z najbardziej spójnych elementów pracy. Widać tu dobre rozpoznanie potrzeb instytucji zaangażowanych w pomoc, znajomość ich ograniczeń oraz praktyczne podejście Habilitantki. Zawarte w książce propozycje działań dotyczące dostępności przestrzeni publicznej, rozwoju sektora NGO, przedsiębiorczości, CSR, B+R czy wsparcia MSP mogą być przydatne dla administracji i organizacji wdrażających projekty. Z naukowego punktu widzenia, tak jak wspomniałam wcześniej, brakuje jednak przełożenia rekomendacji na ramy teoretyczne (np. teorię rozwoju, teorię zależności, *good governance* itp.), uzasadnienia metodologicznego, wyjaśnienia, dlaczego te propozycje mają charakter innowacyjny i jak sytuują się w szerszym dorobku

badania. Należy też zaznaczyć, że rekomendacje choć cenne są narzędziem praktycznym, a nie naukowym, dlatego nie mogą same w sobie stanowić „wdrożenia do literatury przedmiotu”.

Podsumowując, widać u Pani dr Małgorzaty Sikory-Gacy znajomość kontekstu mołdawskiego oraz duże doświadczenie praktyczne. Habilitantka, pisząc książkę, wykonała znaczącą i wymagającą pracę dokumentacyjną, wnosi wkład w udostępnienie danych dotyczących polskiej pomocy dla Mołdawii, a także porusza zagadnienia istotne z perspektywy praktyki funkcjonowania systemu polskiej współpracy rozwojowej. To elementy, które należy docenić. Monografia pokazuje, że Habilitantka doskonale orientuje się w projektach realizowanych przez polskie instytucje, zna lokalne uwarunkowania w Mołdawii, potrafi syntetyzować dane empiryczne z wieloletniego okresu, ma duże wyczucie potrzeb praktycznych i potrafi formułować rekomendacje. Jednocześnie, i piszę to w duchu życzliwej sugestii, byłoby bardzo wartościowe, gdyby Habilitantka wykonała kolejny krok i przekuła tę bogatą wiedzę w bardziej analityczne, teoretycznie zakotwiczone badania naukowe. Przykładowo, Pani Doktor mogłaby rozwinąć w formie artykułów naukowych do czasopism zagranicznych (lub w formie nowej monografii): analizę kanałów dostarczania pomocy, porównania między donorami regionu (Czechy, Słowacja, Litwa), wpływ polskiej pomocy na procesy demokratyzacyjne Mołdawii albo reformy administracyjne lub budowę społeczeństwa obywatelskiego, badania jakościowe wśród mołdawskich beneficjentów itp. To właśnie takie kroki pozwoliłyby nadać jej pracy naukowej i dorobkowi Habilitantki znacznie większą wagę naukową, wykorzystując to, co już stanowi jej mocną stronę: wyjątkową znajomość praktyki projektowej i kontekstu lokalnego. Niemniej jednak, biorąc pod uwagę przedstawione w mojej recenzji krytyczne uwagi dotyczące wskazanego osiągnięcia naukowego, dotyczących w szczególności braku wyraźnego zakotwiczenia teoretycznego, niedookreślonego sposobu formułowania celów i hipotez badawczych, dominacji wymiaru aplikacyjno-rekomendacyjnego nad wkładem teoretycznym oraz przewagi opisu nad analizą, uważam że w obecnym kształcie osiągnięcie to nie spełnia w pełni wymagań określonych w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. W konsekwencji, na obecnym etapie nie mogę poprzeć wniosku o nadanie dr Małgorzacie Sikorze-Gacy stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.

P. Pospiesza